

سال سوم، شماره دوم (پیاپی 9)، تابستان 1403، صص. 1-24
تاریخ دریافت: 1402/11/30 - تاریخ پذیرش: 1403/04/15

Research paper

A Theoretical Examination of Migration and Violent Offending in Undefended Urban Environments

Ebrahim Shekhzadeh Marad

Assistant Professor and Faculty Member, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Tehran, Iran

Seyyed Muosa Raesi*

Assistant Professor, Department of Humanities, National University of Science and Technology, Tehran, Iran

Yaser Sheikhveisi

Ph.D. in Social Research, Lecturer at the Supreme National Defense University, Tehran, Iran.

Abstract

Given the importance of preventing violent behaviors in metropolitan areas by migrants, this study aims to examine the role of migration in the perpetration of violent acts within defenseless urban spaces. A mixed-methods approach was employed in this research. Secondary data analysis was used to identify the violent behaviors of migrants and their frequency, while participatory observation and correlation methods were utilized to understand defenseless spaces and the reasons behind variations in the types of violent behaviors among migrants. In this study, by reviewing prominent urban theories, 124 crime-prone areas in Tehran were selected as case studies, and data from 384 individuals-determined via Cochran's formula-were collected using a social dimensions of urban spaces contribute to their defenselessness. Regarding the types of violence, social factors play a greater role than physical factors in making spaces vulnerable to harassment by migrants. In contrast, physical factors are more influential in predisposing spaces to theft by migrants. Individuals with lower education levels who migrate from smaller towns to metropolitan areas-primarily for higher income and through individual migration-are more prone to committing violent acts their likelihood of criminal behavior decreases. Overall, theft is the most prevalent crime among migrants.

Keywords: Migration, Defenseless Space, Urban Space, and Crime

Supreme Council for Theory, Criticism and Debate / Quarterly Journal of Strategic Theorizing

<https://Theory.sndu.ac.ir/> E-ISSN:3041-9972

تحلیل نظری مهاجرت و ارتکاب رفتارهای خشونت‌آمیز در فضاهای بی‌دفاع شهری

ابراهیم شیخ‌زاده مرند

استادیار و عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران

سید موسی رئیسی*

استادیار گروه آموزشی علوم انسانی، دانشگاه مهارت ملی، تهران، ایران. (نویسنده مسؤول)

یاسر شیخ‌ویسی

دکتری پژوهشگری علوم اجتماعی، مدرس دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران

چکیده

با توجه به اهمیت پیشگیری از رفتارهای خشونت‌آمیز در کلان‌شهرها توسط مهاجرین، این تحقیق با هدف بررسی نقش مهاجرت در ارتکاب رفتارهای خشونت‌آمیز در فضاهای بی‌دفاع شهری انجام پذیرفته است. در این تحقیق از روش ترکیبی (آمیخته) استفاده شده است. به‌منظور دستیابی به رفتارهای خشونت‌آمیز مهاجرین و تعداد وقوع آن‌ها از روش تحلیل ثانویه استفاده و برای بخش شناخت فضاهای بی‌دفاع و علل تفاوت در نوع رفتارهای خشونت‌آمیز مهاجرین از مشاهده مشارکتی و همبستگی بهره‌گیری شده است. در این تحقیق ضمن بررسی آرای مطرح نظریه‌پردازی شهری، ۱۲۴ نقطه جرم‌خیز در شهر تهران به‌عنوان مناطق مورد مطالعه و از تعداد ۳۸۴ نفر بر حسب فرمول کوکران اطلاعات مورد نیاز با پرسش‌نامه محقق‌ساخته گردآوری گردیده است. طبق یافته‌ها می‌توان گفت که در بی‌دفاع شدن فضاهای شهری، هر دو بُعد فیزیکی و اجتماعی فضاهای شهری مؤثرند. بر حسب نوع خشونت‌ها، عوامل اجتماعی بیشتر از عوامل فیزیکی فضاها را برای وقوع مزاحمت توسط مهاجرین بی‌دفاع و نقش بیشتری در مُستعد کردن فضاها برای وقوع کیف‌قایی و نزاع و درگیری دارند؛ اما عوامل فیزیکی نقش بیشتری در مُستعد کردن فضاها برای وقوع سرقت دارند. افرادی که با تحصیلات پایین (بی‌سواد و سیکل) و با مبدأ شهرستان و علت مهاجرت کسب درآمد بیشتر و نوع مهاجرت فردی به کلان‌شهرها مهاجرت می‌کنند بیشتر مستعد ارتکاب رفتارهای خشونت‌آمیز (سرقت، کیف‌قایی، مزاحمت و نزاع و درگیری) بوده و با افزایش طول دوره مهاجرتشان (بالاتر از ۵ سال) میزان ارتکاب جرم در آن‌ها کاهش پیدا می‌کند و در مجموع جرم سرقت بیشتر از سایر جرائم در مهاجرین رخ می‌دهد.

کلیدواژه‌ها: مهاجرت، فضای بی‌دفاع، رفتارهای خشونت‌آمیز، نظریه‌پردازی شهری

شابا الکترونیک: 3041-9972 ♦ شورای عالی نظریه‌پردازی، نقد و مناظره ♦ فصلنامه نظریه‌پردازی راهبردی

<https://Theory.sndu.ac.ir/> E-ISSN: 3041-9972

صحت مطالب بر عهده نویسنده مقاله است و بیانگر دیدگاه دانشگاه عالی دفاع ملی نیست.

مقدمه

امروزه با توجه به گسترش بسیاری از ناهنجاری‌ها، بزهکاری‌ها، رفتارهای خشونت‌آمیز، جرائم و آسیب‌های اجتماعی در کلان‌شهرهای کشور، ارزیابی و بررسی عوامل تأثیرگذار بر این آسیب‌ها با عنوان مسائل اجتماعی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشند. یکی از مهم‌ترین مسائل در این زمینه رفتارهای خشونت‌آمیز است که در این میان مهاجر بودن این افراد می‌تواند حائز اهمیت باشد.

مهاجرت مشکلات عدیده‌ای را به دنبال دارد؛ جوانان یا خانواده‌ها به انتظار داشتن زندگی بهتر و با امید یافتن کاری مناسب به شهرهای بزرگ روی می‌آورند. در زندگی قبل از مهاجرت مشکلات اندکی دارند ولی با ترک زندگی و آمدن به شهر و کشور دیگر با کوهی از مشکلات مواجه می‌شوند؛ هرچند مهاجران بر اثر جنگ و اشغال نظامی کشور متبوع خود راهی جز مهاجرت نداشته باشد ولی باز هم در کشور مهاجرپذیر غرق در مشکلات فراوان‌تری می‌شود و به کارگری، دستفروشی، شغل پنهان و ... مشغول می‌شوند همچنین عده‌ای که از این راه‌ها به خواسته‌هایشان نمی‌رسند به راه‌های کاذب و خلاف کشیده می‌شوند.

از دیدگاه اجتماعی، مکانیسم مهاجرت به این ترتیب است که چون مهاجرین در جامعه به‌عنوان یک اقلیت مطرح هستند و از طرفی فرهنگ جامعه میزبان با ویژگی‌های فرهنگی آن‌ها هماهنگی تمام ندارد این تفاوت‌ها و اختلافات پتانسیل‌های فرهنگی با تضادهای اجتماعی و حتی تعارضات اجتماعی منجر شده و فرد متحمل فشارهای اجتماعی زیادی می‌شود. اگرچه گروهی از آنان با ساخت فرهنگی جامعه جدید سازگاری می‌یابند ولی گروهی دیگر که توان سازگاری ندارند در مقابل این فشارها واکنش نشان داده و آن را به جامعه منتقل می‌کنند؛ به عبارت دیگر، به‌نوعی آن را منعکس می‌نمایند به این معنا که هنجارهای جامعه را نادیده گرفته و دست به هنجارشکنی و احتمالاً خلاف‌کاری و جرم می‌زنند.

یکی از مهم‌ترین پیامدهایی که مهاجرت به دنبال دارد حاشیه‌نشینی و انتقال فرهنگ‌های مختلف و به دنبال آن گسترش انواع بزهکاری در شهرهای مقصد مهاجرین است. در این بین مهاجرت به‌عنوان یکی از عوامل اصلی در تغییر و تحول جمعیت، به دلیل ماهیت خود می‌تواند علاوه بر تغییرات درازمدت، آثار سریع و کوتاه مدتی را بر ساختار جمعیت و ویژگی‌های اجتماعی و اقتصادی مناطق تحت تأثیر به وجود بیاورد.

مبحث مهاجرت در شهرها، یکی از بحران‌های موجود و تأثیرگذار در امنیت اجتماعی و بروز اقسام مختلف جرائم و به‌خصوص رفتارهای خشونت‌آمیز است. همچنین با مشاهده بسیاری از فضاها در سطح کلان‌شهرها می‌توان به‌سادگی دریافت که برخی از این فضاها با دارا بودن ویژگی‌هایی مانند نور کم و خارج بودن از دید رهگذاران و همچنین پرت بودن آن‌ها از محل‌های شلوغ عبور و مرور به وضوح مستعد وقوع جرم و ناهنجاری‌های مختلف هستند و حتی کاربری مشخص و روشنی برای آن‌ها تعریف نگردیده است و شهروندان نیز تمایل چندانی برای استفاده از آن‌ها برای عبور و مرور و توقف در نزدیکی آن‌ها ندارند ضمن اینکه در بسیاری از مواقع فضای کالبدی شهر و زیبایی مکان‌های شهری را مخدوش نموده‌اند.

همچنین امروزه با توجه به گسترش بسیاری از ناهنجاری‌ها، بزهکاری‌ها، جرائم و آسیب‌های اجتماعی در کلان‌شهرهای کشور می‌توان گفت ارزیابی و بررسی عوامل تأثیرگذار بر این آسیب‌ها با عنوان مسائل اجتماعی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشند. با نگاهی به گسترش شهرنشینی و روند توسعه شهری، می‌توان دریافت که برقراری امنیت در ساختار شهری و برخورداری شهروندان از امنیت اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و محیطی اهمیتی فزاینده‌ای دارد. از آنجا که امنیت، مؤلفه‌ای اساسی در توسعه و محیط اجتماعی به شمار می‌رود و باید علاوه بر بررسی عوامل مؤثر بر امنیت اجتماعی، به جست‌وجوی راه‌های مؤثر در شکل‌گیری مکان‌های امن شهری و جلوگیری از شکل‌گیری و رشد فضاها یا جرم‌خیز و بی‌دفاع شهری به‌عنوان مسئله اصلی نیز پرداخت.

یکی از مهم‌ترین مسائل در این زمینه ویژگی‌های مجرمین رفتارهای خشونت‌آمیز می‌باشد که در این میان مهاجر بودن این افراد می‌تواند حائز اهمیت باشد. با توجه به راهکارهای مختلف کاهش جرائم و خشونت‌ها در جامعه به نظر با تأثیرگذاران بر محیط فیزیکی و موقعیت بزهکار با هدف دشوار یا سلب نمودن امکان وقوع جرم و کاستن جاذبه‌های محیطی بزهکار می‌توان از آمار جرائم و بسیاری از آسیب‌ها کاست. فضای بی‌دفاع شهری از جمله فضاهایی هستند که به دلیل ویژگی‌های کالبدی و اجتماعی، فرصت بزهکاری و خشونت در آن‌ها بالاست. این فضاها محصول تعامل پیچیده‌ای هستند که فقدان موانع نمادین و واقعی، عدم تعریف حوزه‌ای مشخص و امکانات نظارتی اعم از طبیعی، اجتماعی و فیزیکی موجب شده میزان جرائم و آسیب‌های اجتماعی در آن‌ها قابل توجه باشد.

تلاش در جست‌وجوی راه‌های مؤثر در کاهش فضاهای ناامن یا بی‌دفاع شهری به جهت نقش مؤثری است که آن‌گونه فضاها می‌توانند در جامعه و در ایجاد امنیت ایجاد کنند که وجود ناامنی حاصل از این فضاها به‌عنوان یکی از دغدغه‌های اصلی محقق به منظور گسترش امنیت پایدار شهری و ایجاد شهر سالم مطرح است. مطالعه و تعمق در گزارش جرائم مختلف از جمله رفتارهای خشونت‌آمیز نشان می‌دهد که فضاهای بی‌دفاع در بروز خشونت‌های شدید، به‌خصوص خشونت‌های پیوسته، یکی از عوامل اساسی هستند.

تعریف رفتارهای خشونت‌آمیز: می‌توان عنوان کرد رفتار خشونت‌آمیز به هرگونه تهاجم فیزیکی علیه هستی انسان که با انگیزه وارد آوردن آسیب، رنج و یا لطمه زدن همراه باشد اطلاق شده است؛ اینکه افرادی که مرتکب جرائم مختلف از جمله رفتارهای خشونت‌آمیز به‌ویژه در فضاهای بی‌دفاع شهری می‌گردند می‌تواند از اهمیت ویژه‌ای برخوردار باشد و این افراد مهاجر بوده یا غیر مهاجر هستند نیز می‌تواند لطمات جسمی یا معنوی بر شخص یا اشخاص وارد آورد، تعریف می‌کنند. مسلماً دستیابی به اطلاعات دقیق در خصوص مرتکبین رفتارهای خشونت‌آمیز در فضاهای بی‌دفاع شهری ضمن اینکه می‌تواند به‌عنوان مسئله‌ای اساسی مطرح باشد، کمک شایانی به برنامه‌ریزان و متولیان امنیت شهری خواهد نمود. در این میان مهاجر بودن این افراد و مواردی همچون مبدأ مهاجرت، طول دوره

مهاجرت، علت مهاجرت و نوع مهاجرت (فردی، خانوادگی) می‌تواند مورد بررسی قرار گیرد.

در شهر تهران طبق آمار نیروی انتظامی، بر اساس جرائم ثبت شده در سال ۱۳۹۸، حدود ۱۲۴ نقطه جرم‌خیز در شهر تهران به‌عنوان فضاهای آلوده و جرم‌خیز وجود دارند که در این نقاط میزان ارتکاب جرم بسیار زیاد و قابل توجه است که بر اساس اسناد موجود، نیروی انتظامی چهار نوع رفتار خشونت‌آمیز سرقت، مزاحمت، کیف‌قاپی و نزاع و درگیری را به‌عنوان بیشترین جرائم ثبت نموده است و اینکه ویژگی‌های فضاهای شهری چگونه بوده و مرتکبین این جرائم از افراد مهاجر بوده و یا خیر و در صورت مهاجر بودن این افراد، دارای چه ویژگی‌هایی به لحاظ جمعیت‌شناختی و نوع مهاجرت بوده‌اند می‌تواند به‌عنوان مسئله‌ای مهم مورد بررسی قرار گیرد.

فضاهای بی‌دفاع در شهر تهران به علت رشد و گسترش فیزیکی و جمعیتی از یک‌سو و فرسودگی و تخریب مناطق قدیمی بسیار افزایش یافته است و باعث ایجاد بسیاری از آسیب‌های اجتماعی و گسترش رفتارهای خشونت‌آمیز متعددی گشته است. حال با توجه به عدم وجود رهیافت‌های مدون برای کاهش چنین فضاهایی در سطح شهر تهران و همچنین توجه به مطالب ذکر شده در خصوص آمار بالای برخی از جرائم در این فضاها، وجود روابط احتمالی بین وقوع رفتارهای خشونت‌آمیز و فضاهایی در سطح شهر که در قالب فضاهای بی‌دفاع قابل مطالعه می‌شوند و فرصت‌هایی را برای نظارت خلق می‌کنند که با هم ترکیب می‌شوند تا محیط را تحت کنترل ساکنینش درآورند.

1. چارچوب نظری

نیومن در توضیح مقدمات نظریه «فضای قابل دفاع» از طراحی محیطی ساختمان‌ها به‌عنوان عامل مسبب برای تبیین تفاوت‌های موجود در نرخ‌های جرم در دو پروژه عظیم مسکن مشابه در آمریکا نام می‌برد. او اظهار می‌دارد که «شکل فیزیکی محیط شهری احتمالاً

پشتیبان سرسختی برای جرم‌خیزی است که در قربانی شدن جامعه نقش دارد» (نیومن، ۱۹۹۳: ۲) و عناصر مختلفی در این پشتیبانی مؤثر هستند. مهم‌ترین این عناصر عبارت‌اند از:

- ❖ قابلیت محیط فیزیکی برای ایجاد قلمروهای ادراک شده تأثیر محلی؛
- ❖ قابلیت طراحی فیزیکی در ایجاد فرصت‌های نظارت برای ساکنین و کارگزارانشان؛
- ❖ قابلیت طراحی برای تأثیرگذاری بر برداشت از منحصربه‌فرد بودن، ایزوله بودن و بدنام بودن پروژه؛

❖ تأثیر مجاورت جغرافیایی نواحی امن بر روی امنیت نواحی مجاور.

عناصر چهارگانه فضای قابل دفاع می‌توانند عرق نهفته به محله و احساس ساکنین به اجتماع را به مسئولیتی الزام‌آور در قبال تأمین امنیت و ارتقای محله امن، مولد و خوب نگهداری شده تبدیل کند (کوزنس و همکاران، ۲۰۰۲: ۸).

بدین سان کوزنس در مقام تحلیلگر امنیت در فضاهای عمومی شهر از ترکیبی از متغیرهای محیطی (کالبدی) و اجتماعی برای توضیح آن بهره می‌گیرد. «جین جیکویز» نظریه‌پرداز بزرگ (۱۹۶۱) در تبیین امنیت شهری به تعامل فضای فیزیکی و فرایندهای اجتماعی که محیط را سازند توجه نموده و بر فعال بودن فضا به‌عنوان عاملی در ایجاد یک محیط امن و موفق تأکید می‌کند. وی ایجاد حرکت، استفاده‌های فعال از سطح خیابان و فعالیت‌های خیابانی و مراقبت‌های طبیعی از این فعالیت‌ها را به‌عنوان مؤلفه‌هایی در جهت ساختن یک محیط خوب شهری قلمداد می‌کند. این عامل که در قالب تئوری چشم‌های خیابان مطرح شده است به معنای نظارت به وسیله خود مردم بر فضای شهری به صورت غیررسمی می‌باشد.

مردم وقتی در معرض دید هستند و یا صداهایشان شنیده می‌شود، احساس امنیت بیشتری دارند. این یک اصل کلی است که همه توسعه‌های جدید باید طوری طراحی شوند که فرصت‌هایی را برای مراقبت طبیعی افزایش بدهند. در قلمروسازی صحبت از انواع فضا (خصوصی، نیمه‌خصوصی و عمومی) به میان می‌آید و در این فضاها باید مسئولیت هر نفر مشخص گردد تا بتواند به نقش خود مبنی بر دفاع از آن اقدام نماید. قلمروگرایی به دنبال

ارتقای حس تعلق ساکنان تا حد علاقه‌مندی به دفاع از محیط در برابر متجاوزان است. قلمروگرایی می‌تواند به دو صورت واقعی (مانند حصار کشیدن) و نمادین (مانند نصب تابلو) باشد. ایده اصلی تأثیر فضاها در خشونت و پیشگیری از خشونت از طریق تغییر فضا برای نخستین بار از سوی نیومن و جیکوبز شکل گرفت. از نظر آن‌ها پیشگیری از خشونت توسط ایجاد تغییرات در فضاهای شهری را می‌توان طراحی مناسب و کاربری مؤثر از فضا و محیط ساخته شده که به کاهش فرصت‌های مجرمانه، ترس از جرم و بهبود کیفیت زندگی منجر می‌شود، تعریف کرد. این تئوری مبتنی بر این اندیشه است که رفتار انسانی دارای بُعد فضایی است و در یک محیط فیزیکی و اجتماعی رخ می‌دهد. این تئوری تأکید می‌کند که با طراحی مناسب، بهینه‌سازی فرصت‌های نظارت، تعریفی مشخص و واضح از محیط و ایجاد تصویری مثبت از محیط می‌توان از وقوع خشونت جلوگیری کرد (تبریزی و قهرمانی، ۱۳۹۰: ۵۳). به عقیده جان لنگ (نظریه‌پرداز شهری) قرارگاه‌های رفتاری دارای دو عنصر اساسی‌اند؛ محیط فیزیکی که ساختاری کالبدی است، مرکب از سطوح مرتبط به هم و متشکل در الگوهایی خاص که فضاهای باز و سبز، ساختمان‌ها، اتاق و چیدمان فضا را تشکیل می‌دهند و «الگوی شاخص رفتار» که در آن رفتار فضایی مردم تا حدودی تحت تأثیر تصاویر ذهنی از ساختار محیط است. ساختار محیط به میزان زیادی بر جهت‌یابی مردم در میان ساختمان‌ها، محله‌ها و شهرها اثر می‌گذارد. مسیر یابی در بعضی از محیط‌ها آسان‌تر از محیط‌های دیگر است و جنبه‌های اجتماعی و روانی جهت‌یابی، عوامل مهمی در احساس امنیت فردی هستند (لنگ، ۱۳۸۳: ۱۵۳).

به نظر دیوید چیمین، فضاها معمولاً زمانی تأثیرگذارترند که به روشنی تعریف شده باشند، چرا که فضاهای تعریف شده در نوع تجربه فضا و احساسات مثبت مشارکت دارند. وی فضاهای شهری تعریف شده را دارای ویژگی‌های توالی، تنوع، شگفتی و مجرد بودن و احساس محصوریت می‌داند تا بتوانند امنیت و احساس امنیت ایجاد کنند. یکی از نظریه‌پردازانی که بر ابعاد اجتماعی فضاهای بی‌دفاع تأکید دارد، پیترو دیکنز است. به نظر وی محل، محیط فیزیکی است که در آن تعامل رخ می‌دهد و فضایی است که برای کاربرد

خاصی تعبیه شده است. به عقیده وی، فضای فیزیکی در تأثیر بر زندگی مردم و مواجهه آن‌ها با روابط و فرایندهای اجتماعی بسیار مهم است. محیط اطراف مردم به وسیله نظام‌های اجتماعی ساخته و پرداخته می‌شود. در اندیشه دیکنز فاصله‌های فیزیکی بین مردم و تخصیص فضاهای فیزیکی به انواع خاص فعالیت‌های اجتماعی، تأثیراتی بر فرایندها و روابط اجتماعی دارد. فضاهای مختلف برای فعالیت‌های خاص به لحاظ اجتماعی تخصیص می‌یابند. محله حامل نمادها و معانی اجتماعی مقبولند که به طور قابل ملاحظه‌ای روابط اجتماعی را متأثر می‌سازند (ترانسیک، ۱۹۸۶: ۲۰۰-۱۱۸).

«آرکالرک» خیابان‌های مناطق فقیرنشین، مکان‌های فاقد گشت پلیس، مکان‌های مخروبه و متروکه، کوچه‌ها و خیابان‌های تاریک و خلوت، خانه‌های خالی، مکان‌هایی که سابقه خشونت و وندالیسم در آن‌ها بوده و بالاخره اشیا و موضوع‌هایی که قبلاً در معرض تخریب قرار گرفته‌اند را فضاهایی می‌داند که احتمال بیشتری دارد خشونت و جرائم در آن‌ها رخ دهد (مرتضوی، ۱۳۸۰: ۶۹).

۲. جرم‌شناسی مهاجرین در فضاهای بی‌دفاع شهری

در مهم‌ترین نظریه‌ای که در اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم مورد توجه محافل علمی قرار گرفت و اولین دیدگاه نظری حرکت‌های جغرافیایی انسان‌ها در جوامع تحت عنوان مدل‌های جاذبه و دافعه ارائه گردید. به‌طور کلی به دو دسته عوامل توجه داشته‌اند: ۱. عواملی که باعث دافعه انسان‌ها از محل اسکان خود (منطقه مبدأ) شده است. ۲. عواملی که باعث جذب آن‌ها در مقصد می‌شود.

بر اساس این نظریه، عوامل اقتصادی-فیزیکی نامناسب در یک مکان موجب می‌شود که افراد محل زندگی خود را ترک کرده و به مکان دیگری که از نظر اقتصادی، اجتماعی و فیزیکی در شرایط بهتری هستند، نقل مکان کنند. مدل‌های روانشناختی، مدل اورت اس. لی، زیمنپ و استافر، نظریه الوری و راجز در زمینه مهاجرت بر اساس این نظریه ارائه گردیده است و همواره مورد توجه جمعیت‌شناسان قرار داشته است. البته چنین نظریاتی

کنش متقابل مهاجران و پیامدهای ناشی از مهاجرت را مورد توجه قرار ندادند. ولی در هر حال این گونه نظریات توانستند به عنوان نظریات راهگشا، مسیر را برای نظریه پردازی و پژوهش در زمینه مهاجرت هموار سازند (لویس، ۱۳۷۹: ۹۲).

در نظریه محرومیت نسبی نیز مهاجرت پاسخ نهایی به محرومیت های نسبی می باشد. در واقع وقتی فرد یا جمع نتواند به هدف های باارزش در داخل سازمان اجتماعی خود دست یابد و احساس کند که منابع لازم برای رفع محرومیت هایش در خارج از سازمان اجتماعی او وجود دارد، در آن صورت مهاجرت می کند. در اینجا فرد با دو سازمان اجتماعی روبه رو است؛ یکی سازمانی که در آن پرورش یافته اما احساس می کند که در آن از فرصت های لازم برای رسیدن به هدف های با ارزش خود محروم است، دیگری سازمانی که شاید فقط به طور مهم آن را می شناسد، اما احساس می کند که در آنجا به منابع لازم برای رفع محرومیت های خود دسترسی می یابد. در این حالت مهاجرت در عین اینکه نتیجه برخی نارسایی ها که در کارکرد یک سازمان اجتماعی است، اما سلسله ای از تغییرات را در کل سازمان اجتماعی برمی انگیزد. مهاجرت پدیده ای است که سازمان اجتماعی مبدأ و مقصد را تحت تأثیر قرار می دهد.

از نیمه دوم قرن نوزدهم میلادی تا ربع سوم قرن بیستم، توسعه نظر «هنجاری» و مفهوم «بی سازمانی اجتماعی» توسط دورکیم (۱۸۷۸)، پارک و برگس (۱۹۲۷)، پارسون (۱۹۴۲) و مرتن (۱۹۵۷)، به مطالعات محیط اروپایی و آمریکایی در تبیین جرم و بزهکاری کمک کرد. مطالعات این صاحب نظران، همبستگی معناداری را میان رفتار انحرافی و عواملی همچون سن، جنس، تراکم و رشد جمعیت، شهرنشینی و مذهب نشان داد. به اعتقاد این محققان، عوامل اجتماعی، افراد را کنترل می کنند ولی هنگامی که این عوامل بی ثبات شوند، افراد توان کمتری برای کنترل رفتار خود دارند و فقدان ثبات در ساختار اجتماعی، رفتار انحرافی را به همراه خواهد داشت (احمدی، ۱۳۸۴: ۴۳). مرتن در این باره می نویسد: «رفتاری که از نظر اجتماعی منحرف است، همان محصول ساختار اجتماعی است که رفتار هم سو و هم خوان با هنجارهای اجتماعی است.» (دوچ و کراوس، ۱۳۸۶: ۲۱۲). به طور

کلی اساس این نظریه آن است که برخی اجتماعیات به خاطر اختلال در فرایندهای رسمی و غیررسمی کنترل اجتماعی، قادر به خودتنظیمی مؤثر نیستند. این شرایط منجر به مختل شدن ساختار سازمانی محله می‌شود که سست شدن پیوندهای ساکنان نسبت به همدیگر و نسبت به اجتماع را به دنبال خواهد داشت. در نتیجه برخی از ساکنان به‌طور طولانی‌مدت از کنترل اجتماعی هنجاری پیروی نخواهند کرد؛ زیرا این اجتماعیات بی‌سازمان قادر به درک ارزش‌های مشترک ساکنان و حل مسائل مختلف نیستند. به این دلیل که آن‌ها نمی‌توانند وفاق مربوط به ارزش‌ها، هنجارها، نقش‌ها و یا توافقات سلسله‌مراتبی را در میان اعضایشان ایجاد یا حفظ کنند (بیات، شرافتی‌پور و عبدی، ۱۳۸۷: ۷۵). نظریه‌های بی‌سازمانی اجتماعی، جامعه را یک نظام پیچیده و منظم می‌شوند و هنگام‌که مسئله‌ای یک بخش از نظام را تغییر می‌دهد، سایر بخش‌های آن نیز باید خود را با آن بخش هماهنگ و سازگار کنند. از نگاه این نظریه، مسائل اجتماعی محصول درهم‌ریختگی سازمان اجتماعی و فرهنگی است. چنان‌که طلاق، جنایت، جنگ، خودکشی، اعتیاد، خشونت، الکلیسم و سایر مسائل اجتماعی از این نگاه برآیند گسیختگی مناسبات هنجارین مردمی است که جامعه، ثبات و استمرار خود را مدیون آن‌هاست. به سخن دیگر، اشکال گوناگون نابهنجاری، نتیجه دگرگونی و گسیختگی قوانین نظام‌بخش و سازمان‌دهنده‌ای است که قبلاً وجود داشته و سپس به وجود آورنده انحرافات اجتماعی، واژگون شده است (محمدی اصل، ۱۳۸۵: ۱۳۸). نظریه‌های بی‌سازمانی اجتماعی کاهش کارایی نهادهای اجتماعی و تضعیف تقیدهای خویشاوندی به‌عنوان نیروهای غیررسمی کنترل اجتماعی، مانند خانواده و همچنین کاهش انسجام سنتی اجتماعی که پی‌آمد رشد سریع صنعتی شدن، شهرنشینی و مهاجرت‌های شهری است را باعث افزایش جرائمی مانند قتل، سرقت، انحرافات می‌داند. همچنین این نظریه قریب به اتفاق مسائل اجتماعی را محصول انهدام سنن، تعارض قواعد اجتماعی، فقدان قواعد متنوع رفتاری در سطح جامعه می‌داند (احمدی، ۱۳۸۴: ۴۳). همچنین این نظریه یکی از مهم‌ترین ایرادات وارد شده به این نظریه‌ها آن است که بیشتر به توسعه تبیین‌های نظری انحراف پرداخته‌اند تا به اصلاح اجتماعی و اغلب به فقدان روحیه جمعی در مسائل حوزه‌های

حاشیه‌ای اشاره دارند (رجبی، ۱۳۸۷: ۴۲). هریس اصطلاح سفرهای مجرمانه را برای ارتکاب جرم توسط مهاجرین به کار می‌برد و وایت (۱۹۳۲) عنوان می‌کند که در سفرهای مجرمانه برای ارتکاب رفتارهای خشونت‌آمیز تفاوت در نوع جرم وجود دارد و برای ارتکاب جرائم علیه اموال (سرقت) مسافت دورتری به نسبت سفرهای مجرمانه علیه اشخاص (مزاحمت و درگیری) طی می‌شود (وایت، ۱۹۳۲: ۴۵۰). تورنر عنوان می‌کند که سفرهای مجرمانه با فاصله گرفتن از محل سکونت مجرمین کاهش می‌یابد. ویلسون و کینگ نیز با ارائه نظریه پنجره‌های شکسته معتقدند که عدم مراقبت عمومی و بی‌ریختگی محیطی و وجود رفتارهای بی‌ادبانه در این مکان‌ها توسط مهاجرین موجب افزایش جرم می‌شود. شاو و مک‌کی در بررسی ارتباط بین مهاجرت و وقوع جرم دریافتند که جریان استقرار یافتن مهاجران در یک کشور جدید با سطوح بالایی از هرج و مرج و کشمکش همراه بوده و مشخصه تمامی اجتماع‌های آنان، وجود وضعیتی پایدار از تغییر، بی‌ثباتی و بی‌سازمانی اجتماعی است. شاو و مک‌کی همچنین بیان داشتند اینکه جرم با محله‌های خاصی پیوند خورده است و همچنین اینکه منشأ آن، جریانی دَوْرانی (انتقال جامعه از سازماندهی اجتماعی آغازین به وضعیت بی‌سازمانی و سپس ایجاد سازماندهی مجدد) از تغییرات اجتماعی است (وایت و هینز، ۲۰۱۴: ۱۵۲).

شاو نتیجه گرفت که بزهکاری و دیگر مشکلات اجتماعی به‌طور تنگاتنگی با فرایند هجوم، چیرگی و جانشینی (این فرایند اصطلاحی است که زیست‌بوم‌شناسان به کار می‌برند) که الگوهای رشد هم‌کانون شهر را تعیین می‌کند، مرتبط است. هنگامی که یک محل‌ویژه در شهر از سوی ساکنان مورد هجوم قرار می‌گیرد، روابط نمادین تثبیت شده‌ای که آن محل را به یک حوزه طبیعی پیوند می‌دهد، از بین می‌رود. در نتیجه بر اثر مجموعه گسترده‌ای از مشکلات اجتماعی، تغییر سریع جمعیت دچار آشفتگی و سازمان‌های اجتماعی رسمی هر محله به موازات پس کشیدن جمعیت اولیه، از هم پاشیده می‌شود. بدین معنا که هجوم مهاجران به هر محله‌ای به‌مرور موجب تقابل با ساکنان پیشین خواهد شد و همین عاملی برای بی‌سازمانی اجتماعی و آشفتگی اجتماعی خواهد گردید.

۳. توصیف وقوع رفتارهای خشونت‌آمیز در فضاهای بی‌دفاع

با توجه به تحلیل ثانویه انجام شده از اسناد و مدارک موجود در خصوص رفتارهای خشونت‌آمیز در شهر تهران و در ۱۶ نقطه مورد بررسی و پرونده‌های قضایی تشکیل شده در این زمینه در نیمه دوم سال ۱۳۹۷ و اوایل سال ۱۳۹۸ همچنین با توجه به مشاهدات مشارکتی محقق و گردآوری اطلاعات میدانی از این ۱۶ نقطه جرم‌خیز و بررسی ویژگی‌های فیزیکی و اجتماعی آن‌ها یافته‌های زیر به دست آمده است.

در نتیجه بررسی‌های به عمل آمده با مشاهده فضاها می‌توان عنوان نمود که فضاهای بی‌دفاع شهری در تهران دارای دو دسته ویژگی‌های فیزیکی و اجتماعی اصلی به شرح جدول زیر می‌باشند:

جدول ۱: ویژگی فیزیکی و اجتماعی فضاهای بی‌دفاع شهری در تهران

ویژگی اجتماعی فضای بی‌دفاع	ویژگی فیزیکی فضای بی‌دفاع
❖ کم بودن قابلیت‌های نظارت و کنترل از سوی مردم	❖ ساختمان‌های مخروبه
❖ وجود ایستگاه‌های تاکسی	❖ رؤیت بصری محدود شده
❖ نبود مأمور انتظامی	❖ ضعیف بودن ارتباط با فضاهای مجاور
❖ وجود پارک و شهرسازی	❖ وجود کنج و گوشه
❖ بی‌نظمی فعالیتی	❖ کمبود و فقدان نور و روشنایی
❖ خلوت بودن	❖ متروکه بودن
❖ وجود مراکز خرید (بازارچه) شهرداری	❖ کم بودن ساختمان
❖ وجود مترو	❖ توالی و امتداد
❖ وجود ایستگاه‌های اتوبوس	❖ ندانستن علائم و تابلوهای شناسایی
❖ وجود ازدحام جمعیت	❖ ساختمان‌های نیمه کاره
❖ شلوغ بودن	❖ فرصت‌های نظارت و کنترل محدود
❖ وجود دانشگاه‌ها	❖ پیچ و خم
❖ نبود مستمر افراد	❖ نقاط فرو رفته و پراکنده
❖ تراکم فعالیت‌ها	❖ تناسب ضعیف فیزیکی
❖ وجود سازمان‌های دولتی	❖ عدم تفکیک فضای عمومی و خصوصی
❖ وجود مدارس	❖ محاط بودگی و محصوریت
❖ وجود مراکز درمانی	❖ مجاورت با فضاهای نمایان
❖ کمی ارتباط مردم با فضا	❖ تراکم ساختمانی
	❖ ندانستن مرز و محدوده مشخص
	❖ بی‌نظمی فیزیکی

بر اساس اطلاعات گردآوری شده و تحلیل‌های صورت گرفته، دسته‌بندی ویژگی فیزیکی و اجتماعی فضاهای بی‌دفاع یا جرم‌خیز در تهران بر حسب نوع رفتارهای خشونت‌آمیز به شرح جدول زیر می‌باشد

جرم‌خیز در تهران بر حسب نوع رفتارهای خشونت‌آمیز به شرح جدول زیر می‌باشد.
 جدول ۲: ویژگی فیزیکی و اجتماعی فضاهای بی‌دفاع شهری در تهران و نوع رفتار خشونت‌آمیز

ویژگی‌های فیزیکی	رفتار خشونت‌آمیز	ویژگی‌های اجتماعی	رفتار خشونت‌آمیز
رفت بصری محدود شده	کیفقای - سرقت - مزاحمت	خلوت بودن	نزاع و درگیری - کیفقای - مزاحمت
بی‌نظمی فیزیکی	سرقت	کم بودن قابلیت‌های نظارت و کنترل از سوی مردم	نزاع و درگیری - کیفقای - سرقت - مزاحمت
فرصت‌های نظارت و کنترل محدود	کیفقای - سرقت	کمی ارتباط مردم با قضا	کیفقای
کنج و گوشه	نزاع و درگیری - کیفقای - سرقت - مزاحمت	خالی بودن از حضور انسان	کیفقای - مزاحمت
پیچ و خم	نزاع و درگیری - مزاحمت	نبود مستر افراد	کیفقای - مزاحمت
محافظ بودگی و محصولات	نزاع و درگیری	نبود مأمور انتظامی	نزاع و درگیری - کیفقای - سرقت - مزاحمت
مجاورت با ققاهای نمایان	نزاع و درگیری	تراکم فعالیت‌ها	نزاع و درگیری - سرقت
تراکم ساختمانی	مزاحمت	بی‌نظمی فعالیتی	نزاع و درگیری - کیفقای - سرقت - مزاحمت
کم بودن ساختمان	نزاع و درگیری - کیفقای - سرقت	وجود مراکز خرید (بازارچه) شهرداری	نزاع و درگیری - کیفقای - سرقت
نداشتن مرز و محدوده مشخصی	کیفقای	وجود مدارس	مزاحمت
توالی و امتداد	کیفقای - سرقت - مزاحمت	وجود دانشگاه‌ها	سرقت - مزاحمت
نقاط قزو رفته و برآمده	نزاع و درگیری - مزاحمت	وجود مراکز درمانی	نزاع و درگیری
کمبود و فقدان نور و روشنایی	نزاع و درگیری - کیفقای - سرقت - مزاحمت	وجود سازمان‌های دولتی (مرکزی) و بانک‌ها	سرقت
نداشتن علائم و تابلوهای شناسایی	کیفقای - سرقت - مزاحمت	وجود پارک و شهرسازی	نزاع و درگیری - کیفقای - سرقت - مزاحمت

بر اساس آنچه در جدول مشاهده می‌شود اکثر فضاها به تفکیک نوع خشونت غالب، اغلب دارای ویژگی‌های مشترک هستند، اما در چندین مورد نیز دارای تفاوت هستند. در این رابطه می‌توان گفت بی‌نظمی فیزیکی از ویژگی‌هایی می‌باشد که فضاهای دارای سرقت را از دیگر فضاها تفکیک می‌کند.

تراکم ساختمانی از ویژگی‌هایی می‌باشد که فضاهای دارای مزاحمت را از دیگر فضاها تفکیک می‌کند؛ نداشتن مرز و محدوده مشخص از ویژگی‌هایی می‌باشد که فضاهای دارای کیف‌قایی را از دیگر فضاها تفکیک می‌کند؛ محدودات و محصوریت و مجاورت با فضاهای نمایان از ویژگی‌هایی می‌باشند که فضاهای دارای نزاع و درگیری را از دیگر فضاها تفکیک می‌کنند؛ وجود سازمان‌های دولتی (مرکزی) و بانک‌ها از ویژگی‌های می‌باشد که فضاهای دارای سرقت را از دیگر فضاها تفکیک می‌کند؛ وجود مدارس از ویژگی‌هایی می‌باشد که فضاهای دارای مزاحمت را از دیگر فضاها تفکیک می‌کند؛ وجود مراکز درمانی از ویژگی‌هایی می‌باشد که فضاهای دارای نزاع و درگیری را از دیگر فضاها تفکیک می‌کند و کمی ارتباط مردم با فضا از ویژگی‌هایی می‌باشند که فضاهای دارای کیف‌قایی را از دیگر فضاها تفکیک می‌کنند.

مشاهده عوامل اصلی در زمینه ویژگی‌های فیزیکی و اجتماعی نشان می‌دهد که ۱۰ عامل عمومی، ۸ عامل نیمه‌عمومی، ۱۱ عامل نیمه‌اختصاصی و ۹ عامل نیز اختصاصی هستند. بر این اساس عوامل نیمه‌اختصاصی بیشترین تعداد عوامل اصلی را تشکیل می‌دهند و عوامل عمومی و اختصاصی نیز در رده‌های بعدی قرار دارند. مقایسه عوامل عمومی بر اساس فضاهای فیزیکی و اجتماعی نشان می‌دهد که از میان ۱۰ عامل، ۵ عامل متعلق به دسته فیزیکی بوده، ۵ عامل نیز اجتماعی هستند. همچنین، مقایسه عوامل نیمه‌عمومی نیز نشان می‌دهند که از میان ۸ عامل، ۴ عامل اجتماعی هستند.

عامل نیمه‌اختصاصی ۱۱ عامل فیزیکی هستند که عوامل برابر هستند. مقایسه ۴ عامل اجتماعی و نشان می‌دهد که ۶ عامل فیزیکی و ۵ عامل اجتماعی هستند. همچنین مقایسه ۹ عامل اختصاصی ۴ عامل فیزیکی و ۵ نشان می‌دهد که ۶ عامل اجتماعی هستند؛ این امر

نشان‌دهنده آن است که اکثر عوامل فیزیکی مختص فضای خاصی هستند و فضاها از نظر فیزیکی با یکدیگر متفاوت‌اند. در این دسته‌بندی، عامل‌های نیمه‌اختصاصی در مجموع و بدون توجه به نوع خشونت، تأثیر و نقش بیشتری نسبت به دیگر عوامل در بی‌دفاع کردن فضاها برای وقوع خشونت دارند و عوامل عمومی نیز در مجموع نقش و تأثیر بیشتری نسبت به عامل‌های نیمه‌عمومی و اختصاصی و نقش و تأثیر کمتری نسبت به عامل‌های نیمه‌اختصاصی در بی‌دفاع کردن فضاها دارند. همچنین عوامل عمومی با توجه به نوع خشونت دارای تأثیر و نقش چندانی نیستند. به بیانی دیگر، فضاها را مستعد نوع خاصی از خشونت نمی‌کنند، بلکه فضاها را «بدون توجه به نوع خشونت» بی‌دفاع می‌کنند. همچنین، عوامل نیمه‌عمومی نیز در سطح و شدت کمتر مانند عوامل عمومی عمل می‌کنند، اما عوامل اختصاصی دارای نقش و تأثیر زیادی در بی‌دفاع کردن فضاها «نسبت به نوع خاصی از خشونت» هستند و فضاها را بیشتر از آنکه فقط مُستعد خشونت سازند، مستعد «نوع خاصی از خشونت» می‌سازند و موجب تفاوت نوع خشونت‌های حادث شده در فضاهای مختلف می‌شوند. همچنین، عوامل نیمه‌اختصاصی نیز در سطح و شدت کمتر، مانند عوامل اختصاصی عمل می‌کنند؛ بنابراین، عوامل عمومی و نیمه‌عمومی اصلی شدت‌دهنده به بی‌دفاع بودن فضاها هستند و عوامل نیمه‌اختصاصی و اختصاصی اصلی جهت‌دهنده به بی‌دفاع شدن فضاها به نوع خاصی از خشونت هستند.

به تفکیک رفتارهای خشونت‌آمیز نیز می‌توان عنوان نمود که فضاهای دارای سرقت، ۱۰ عامل اصلی دارند که از میان آن‌ها ۵ عامل فیزیکی و ۵ عامل اجتماعی هستند؛ همان‌طور که مشاهده می‌شود، عوامل اصلی فیزیکی در فضاهای دارای سرقت، مساوی با عوامل اجتماعی می‌باشد که این نشان‌دهنده آن است که وقوع سرقت، ضمن نیاز به ویژگی فیزیکی فضای بی‌دفاع به ویژگی اجتماعی این فضاها نیز نیاز دارد و این عوامل با همدیگر در مُستعد کردن فضاها برای وقوع سرقت نقش دارند. فضاهای دارای کیف‌قایی، ۷ عامل اصلی دارند که از میان آن‌ها ۴ عامل اصلی فیزیکی و ۳ عامل اجتماعی هستند؛ همان‌طور که مشاهده می‌شود، عوامل اصلی فیزیکی در فضاهای دارای کیف‌قایی، بیشتر از عوامل

اجتماعی می‌باشد که این نشان‌دهنده آن است که وقوع کیف‌قایی ضمن نیاز به ویژگی اجتماعی فضای بی‌دفاع به ویژگی فیزیکی این فضاها بیشتر نیاز دارد و این عوامل فیزیکی در مُستعد کردن فضاها برای وقوع کیف‌قایی نقش مؤثری دارند.

فضاهای دارای مزاحمت، ۹ عامل اصلی دارند که از میان آن ۵ عامل فیزیکی و ۴ عامل اجتماعی هستند؛ همان‌طور که مشاهده می‌شود، عوامل اصلی فیزیکی در فضاهای دارای مزاحمت بیشتر از عوامل اجتماعی می‌باشد که این نشان‌دهنده آن است که وقوع مزاحمت ضمن نیاز به ویژگی اجتماعی فضای بی‌دفاع به ویژگی فیزیکی این فضاها بیشتر نیاز دارد و این عوامل فیزیکی در مُستعد کردن فضاها برای وقوع مزاحمت نقش مؤثری دارند. فضاهای دارای نزاع و درگیری، ۱۲ عامل اصلی دارند که از میان آن ۴ عامل فیزیکی و ۸ عامل اجتماعی هستند؛ همان‌طور که مشاهده می‌شود، عوامل اصلی اجتماعی در فضاهای دارای نزاع و درگیری، بیشتر از عوامل فیزیکی می‌باشد که این نشان‌دهنده آن است که وقوع نزاع و درگیری ضمن نیاز به ویژگی فیزیکی فضای بی‌دفاع به ویژگی و شرایط اجتماعی این فضاها بیشتر نیاز دارد و این عوامل اجتماعی در مُستعد کردن فضاها برای وقوع نزاع و درگیری نقش مؤثری دارند.

طبق یافته‌های به‌دست آمده می‌توان گفت که در بی‌دفاع شدن فضاهای شهری هر دو بُعد فیزیکی و اجتماعی فضاهای شهری مؤثرند و نظریاتی که تنها بر یک بُعد از ویژگی‌های فضاهای بی‌دفاع برای کنترل خشونت توجه کرده‌اند (چه فیزیکی، چه اجتماعی) نمی‌توانند کلیت فضاهای بی‌دفاع را به‌طور متناسب نشان داده و سبب کاهش خشونت شوند؛ بنابراین، نظریاتی که بر هر دو بُعد توجه کرده‌اند، کلیت فضاهای بی‌دفاع را بهتر نشان می‌دهند. از سوی دیگر، نظریات تک‌بعدی نیز تنها با توجه به نوع خشونت می‌توانند مورد توجه قرار گیرند. در بی‌دفاع شدن فضاها هر دو بُعد تأثیر دارند، اما در مقام مقایسه با توجه به نتایج به‌دست آمده بر حسب نوع خشونت‌های بررسی شده، عوامل اجتماعی بیشتر از عوامل فیزیکی فضاها را برای وقوع مزاحمت بی‌دفاع می‌کنند. همچنین، عوامل اجتماعی نقش بیشتری در مُستعد کردن فضاها برای وقوع کیف‌قایی و نزاع و درگیری دارند، اما

عوامل فیزیکی نقش بیشتری در مُستعد کردن فضاها برای وقوع سرقت دارند؛ بنابراین، راهکارهای معطوف به کاهش خشونت از طریق طراحی شهری باید بر هر دو بُعد فیزیکی و اجتماعی فضاها، به‌طور هم‌زمان توجه کند تا بتواند بیشترین تأثیر را بر کاهش خشونت و جرائم از طریق طراحی شهری و مداخله در محیط اطراف بگذارد.

۴. ارتباط بین مهاجرت و وقوع رفتارهای خشونت‌آمیز در فضاهای بی‌دفاع

۴-۱. توزیع رفتارهای خشونت‌آمیز بر حسب طول دوره مهاجرت

جدول ۳: توزیع رفتارهای خشونت‌آمیز بر حسب طول دوره مهاجرت

نوع جرم ویژگی جمعیتی	سرقت	مزاحمت	کیف‌فای	نزاع و درگیری	کل فراوانی	درصد فراوانی
کمتر از ۵ سال	۵۲	۱۷	۲۸	۲۳	۱۲۲	۴۸/۳۸
۵ تا ۹ سال	۲۴	۱۰	۱۰	۵	۴۹	۱۹/۷۵
۱۰ تا ۱۴ سال	۸	۵	۵	۴	۲۲	۸/۸۷
۱۵ تا ۱۹ سال	۸	۸	۴	۳	۲۳	۹/۲۷
۲۰ تا ۲۴ سال	۶	۲	۲	۲	۱۲	۴/۸۳
۲۵ تا ۲۹ سال	۶	۱	۶	۱	۱۴	۵/۶۴
۳۰ سال و بالتر	۴	۲	۱	۱	۸	۳/۲۲

توزیع رفتارهای خشونت‌آمیز بر حسب طول دوره مهاجرت در مجرمین متفاوت است. بر این اساس بیشترین فراوانی جرم سرقت در مهاجرین با طول دوره مهاجرت کمتر از ۵ سال رخ داده است. همچنین در رده دوم افراد با طول دوره مهاجرت ۵ تا ۹ سال قرار دارند. توزیع فراوانی جرم سرقت بر حسب طول دوره مهاجرت نشان می‌دهد که هرچقدر طول دوره مهاجرت در افراد افزایش پیدا می‌کند میزان ارتکاب سرقت نیز کاهش پیدا می‌نماید.

همچنین در مهاجرین با طول دوره مهاجرت کمتر از ۵ سال جرائم مزاحمت، کیف‌قایی و نزاع و درگیری نیز بیشتر از سایر افراد با طول دوره مهاجرت بیشتر رخ داده است. این نشان می‌دهد که افراد در ۵ سال اول مهاجرت خود به شهر تهران بیشتر مستعد ارتکاب رفتارهای خشونت‌آمیز در فضاهاى بی‌دفاع هستند. کمترین ارتکاب رفتارهای خشونت‌آمیز نیز مربوط به افراد با طول دوره مهاجرت ۳۰ سال و بالاتر است که نشان می‌دهد مهاجرین با طول دوره مهاجرت بیشتر کمتر مرتکب رفتارهای خشونت‌آمیز می‌شوند. بیشترین رفتار خشونت‌آمیز در بین مهاجرین با طول دوره مهاجرت کمتر از ۵ سال با فراوانی ۳۸/۴۸ رخ داده است.

۲-۴. توزیع رفتارهای خشونت‌آمیز بر حسب مبدأ مهاجرت

نوع جرم / ویژگی جمعیتی	سرقت	مزاحمت	کیف‌قایی	نزاع و درگیری	کل فراوانی	درصد فراوانی
مبدأ مهاجرت	شهرستان	۵۷	۲۳	۲۶	۱۹	۱۲۵
	شهر	۳۴	۱۳	۲۳	۱۲	۸۲
	روستا	۱۷	۸	۷	۹	۴۱

توزیع رفتارهای خشونت‌آمیز بر حسب مبدأ مهاجرت در مجرمین متفاوت است. بر این اساس بیشترین فراوانی جرم سرقت در مهاجرین با مبدأ مهاجرت شهرستان داده است. همچنین در رده دوم افراد با مبدأ مهاجرت شهر قرار دارند. توزیع فراوانی جرم سرقت بر حسب مبدأ مهاجرت نشان می‌دهد که افرادی که قبلاً ساکن روستا بوده و به شهر تهران مهاجرت کرده‌اند کمتر از سایر مهاجرین مرتکب رفتارهای خشونت‌آمیز می‌شوند و بیشتر مرتکب سرقت و نزاع و درگیری گردیده‌اند. می‌توان گفت یکی از علل بالا بودن فراوانی نزاع و درگیری در این افراد قابلیت انطباق‌پذیری کم این افراد با زندگی شهری باشد. افراد با مبدأ مهاجرت شهرستان در تمامی رفتارهای خشونت‌آمیز دارای فراوانی بیشتر از سایر مهاجرین هستند. در افراد با مبدأ مهاجرت شهر بیشتر سرقت و کیف‌قایی رخ داده است. در مجموع افراد با مبدأ مهاجرت شهرستان بیشتر از سایر مهاجرین مرتکب رفتارهای

خشونت‌آمیز شده و با فراوانی ۴۰/۵۰ در رتبه اول قرار دارند در رتبه دوم افراد با مبدأ مهاجرت شهر و در رتبه سوم افراد با مبدأ مهاجرت روستا قرار دارند که نشان می‌دهد هرچقدر افراد مهاجر از شهرستان‌ها به تهران مهاجرت کنند بیشتر مستعد ارتکاب رفتارهای خشونت‌آمیز در فضاهای بی‌دفاع می‌گردند.

۳-۴. توزیع رفتارهای خشونت‌آمیز بر حسب علت مهاجرت

جدول ۵: توزیع رفتارهای خشونت‌آمیز بر حسب علت مهاجرت

نوع جرم ویژگی جمعیتی	سرقت	مزاحمت	کیف‌قایی	نزاع و درگیری	کل فراوانی	درصد فراوانی
	کسب شغل	درآمد بیشتر	ازدواج	یا خانواده	تحصیلات	علت مهاجرت
۱۷	۷	۷	۷	۳۸	۱۵/۳۲	
۶۷	۲۷	۳۱	۱۹	۱۴۴	۵۸/۰۶	
۱	۳	۳	۱	۸	۳/۲۲	
۱۵	۶	۸	۵	۳۴	۱۳/۷۰	
۸	۲	۷	۷	۲۴	۹/۶۷	

توزیع رفتارهای خشونت‌آمیز بر حسب علت مهاجرت در مجرمین متفاوت است. بر این اساس بیشترین فراوانی جرم سرقت، مزاحمت، کیف‌قایی و نزاع و درگیری در مهاجرین با علت مهاجرت کسب درآمد بیشتر رخ داده است. همچنین در رده دوم افراد با علت مهاجرت کسب شغل قرار دارند. توزیع فراوانی جرم سرقت بر حسب علت مهاجرت نشان می‌دهد که افراد با هدف کسب درآمد بیشتر که به تهران مهاجرت می‌کنند بیشتر مستعد ارتکاب رفتارهای خشونت‌آمیز در شهر تهران و در فضاهای بی‌دفاع هستند و افراد با هدف ادامه تحصیل و هدف ازدواج کمتر مرتکب رفتارهای خشونت‌آمیز می‌شوند. افرادی که به همراه خانواده به تهران مهاجرت کرده‌اند بیشتر مرتکب سرقت و کیف‌قایی شده‌اند.

در مجموع با کسب فراوانی ۰۶/۵۸ افراد با هدف کسب درآمد بیشتر در رتبه اول ارتکاب رفتارهای خشونت‌آمیز در فضاهای بی‌دفاع شهر تهران قرار دارند و در رتبه دوم مهاجرین با هدف کسب شغل قرار دارند. بیشتر این افراد عنوان کرده‌اند که بعد از ناکامی در کسب شغل با درآمد بالا به رفتارهای خشونت‌آمیز گرایش پیدا کرده‌اند.

۴-۴. توزیع رفتارهای خشونت‌آمیز بر حسب نوع مهاجرت

جدول ۶: توزیع رفتارهای خشونت‌آمیز بر حسب نوع مهاجرت

نوع جرم	ویژگی جمعیتی				
	سرقت	مزاحمت	کیف‌قایی	نزاع و درگیری	کل فراوانی
فردی	۸۰	۲۳	۴۳	۲۶	۱۸۲
خانوادگی	۱۳	۵	۷	۱۰	۳۵
سایر	۵	۷	۶	۳	۲۱
درصد فراوانی	۷۳/۳۸	۱۴/۱۱	۹		

توزیع رفتارهای خشونت‌آمیز بر حسب نوع مهاجرت در مجرمین متفاوت است. بر این اساس بیشترین فراوانی جرم سرقت، مزاحمت، کیف‌قایی و نزاع و درگیری در مهاجرین با نوع مهاجرت فردی بیشتر رخ داده است. همچنین در رده دوم افراد با نوع مهاجرت خانوادگی قرار دارند. افراد با نوع مهاجرت‌هایی مانند مهاجرت گروهی (ورزشکاران)، تحصیلی و ... کمتر از سایر مهاجرین مرتکب رفتارهای خشونت‌آمیز شده‌اند و با کسب ۳۸/۷۳ درصد فراوانی‌ها بیشترین ارتکاب رفتارهای خشونت‌آمیز مربوط به افراد با نوع مهاجرت فردی می‌باشد.

نتیجه‌گیری

در نتیجه نهایی پژوهش می‌توان عنوان نمود که امروزه با توجه به گسترش بسیاری از ناهنجاری‌ها، بزهکاری‌ها، رفتارهای خشونت‌آمیز، جرائم و آسیب‌های اجتماعی در کلان‌شهرهای کشور، ارزیابی و بررسی عوامل تأثیرگذار بر این آسیب‌ها با عنوان مسائل اجتماعی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشند. یکی از مهم‌ترین مسائل در این زمینه ویژگی‌های مجرمین رفتارهای خشونت‌آمیز می‌باشد که در این میان مهاجر بودن این افراد می‌تواند حائز اهمیت باشد. شکل‌گیری جرائم مختلف از جمله رفتارهای خشونت‌آمیز در سطح شهرها به نظر با طی مراحل تبدیل از یک موضوع اجتماعی و حقوقی به مسئله و بعد به معضل و در نتیجه گسترده‌گی به آسیب اجتماعی می‌تواند زنگ خطری برای نهادهای متولی برقراری امنیت شهروندان و ارگان‌های مرتبط با آن باشد. در این میان با نگاهی به

گسترش شهرنشینی و روند توسعه شهری، می‌توان دریافت که برقراری امنیت در ساختار شهری و برخورداری شهروندان از امنیت اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و محیطی اهمیت فزاینده‌ای دارد. از آنجا که امنیت، مؤلفه‌ای اساسی در توسعه و محیط اجتماعی به شمار می‌رود و باید علاوه بر بررسی عوامل مؤثر بر امنیت اجتماعی، به جستجوی راه‌های مؤثر در شکل‌گیری مکان‌های امن شهری و جلوگیری از شکل‌گیری و رشد فضاهای ناامن یا جرم‌خیز و بی‌دفاع شهری به‌عنوان مسئله اصلی نیز پرداخت.

با توجه به راهکارهای مختلف کاهش جرائم و خشونت‌ها در جامعه به نظر با تأثیرگذاران بر محیط فیزیکی و موقعیت بزهکار با هدف دشوار یا سلب نمودن امکان وقوع جرم و کاستن جاذبه‌های محیطی بزهکار می‌توان از آمار جرائم و بسیاری از آسیب‌ها کاست. اینکه افرادی که مرتکب جرائم مختلف از جمله رفتارهای خشونت‌آمیز به‌ویژه در فضاهای بی‌دفاع شهری می‌گردند دارای چه ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مانند سن، جنس، وضعیت تأهل، تحصیلات، درآمد، نوع شغل) می‌باشند و یا غیر مهاجر بودن این افراد می‌تواند از اهمیت ویژه‌ای برخوردار باشد. مسلماً دستیابی به اطلاعات دقیق در خصوص مرتکبین رفتارهای خشونت‌آمیز در فضاهای بی‌دفاع شهری ضمن اینکه می‌تواند به‌عنوان مسئله‌ای اساسی مطرح باشد، کمک شایانی به برنامه‌ریزان و متولیان امنیت شهری خواهد نمود. در این میان مهاجر بودن این افراد و مواردی همچون مبدأ مهاجرت، طول دوره مهاجرت، علت مهاجرت و نوع مهاجرت (فردی، خانوادگی) در این تحقیق مورد بحث و بررسی قرار گرفت. در نتیجه می‌توان عنوان نمود که برخی از شاخص‌های مهاجرت بر افزایش رفتارهای خشونت‌آمیز در شهر تهران تأثیرگذارند. از جمله اینکه بین مبدأ مهاجرت و ارتکاب رفتارهای خشونت‌آمیز در فضاهای بی‌دفاع شهری در تهران رابطه معناداری وجود دارد. یعنی اینکه مهاجرین از خاستگاه شهری، روستایی و یا با شهرستان به تهران مهاجرت کرده‌اند در ارتکاب رفتار خشونت‌آمیز مانند سرقت، مزاحمت، کیف‌قاپی و نزاع و درگیری با همدیگر تفاوت دارند. همچنین بین طول دوره مهاجرت و ارتکاب رفتارهای خشونت‌آمیز در فضاهای بی‌دفاع شهری رابطه معناداری وجود دارد به این معنی که هر چه

قدر سال‌های اقامت در تهران افزایش پیدا می‌کند احتمال بروز رفتارهای خشونت‌آمیز در فضاهای بی‌دفاع افزایش می‌یابد.

در نتیجه نهایی پژوهش می‌توان عنوان کرد که مهاجرت و ویژگی‌های جمعیت‌شناختی افراد بر ارتکاب جرائم و رفتارهای خشونت‌آمیز در فضاهای بی‌دفاع در شهر تهران مؤثر هستند و افزایش رفتارهای خشونت‌آمیز را با افزایش طول دوره مهاجرت شاهد هستیم. همچنین می‌توان گفت که توزیع رفتارهای خشونت‌آمیز بر حسب چهار عامل اصلی جمعیت‌شناختی (طول دوره مهاجرت، علت مهاجرت، مبدأ مهاجرت و نوع مهاجرت) در مجرمین متفاوت است همان‌گونه که عنوان شد در مهاجرین با طول دوره مهاجرت کمتر از ۵ سال جرائم سرقت، مزاحمت، کیف‌قایی و نزاع و درگیری نیز بیشتر از سایر افراد با طول دوره مهاجرت بیشتر رخ داده است. این نشان می‌دهد که افراد در ۵ سال اول مهاجرت خود به شهر تهران بیشتر مستعد ارتکاب رفتارهای خشونت‌آمیز در فضاهای بی‌دفاع هستند و با اقامت بیشتر و طولانی‌مدت در شهر تهران و به دلایلی مانند کسب شغل و تشکیل خانواده و انطباق بیشتر با زندگی در شهر تهران کمتر مرتکب رفتارهای خشونت‌آمیز در فضاهای بی‌دفاع می‌گردند. همچنین بیشترین فراوانی جرائم سرقت، مزاحمت، کیف‌قایی و نزاع و درگیری در مهاجرین با مبدأ مهاجرت شهرستان رخ داده است. که نشان می‌دهد هرچقدر افراد مهاجر از شهرستان‌ها به تهران مهاجرت کنند بیشتر مستعد ارتکاب رفتارهای خشونت‌آمیز در فضاهای بی‌دفاع می‌گردند؛ توزیع فراوانی رفتارهای خشونت‌آمیز نشان می‌دهد افرادی که قبلاً ساکن روستا بوده و به شهر تهران مهاجرت کرده‌اند کمتر از سایر مهاجرین مرتکب رفتارهای خشونت‌آمیز شده و بیشتر مرتکب سرقت و نزاع و درگیری گردیده‌اند. می‌توان گفت یکی از علل بالا بودن فراوانی نزاع و درگیری در این افراد قابلیت انطباق‌پذیری کم این افراد با زندگی شهری می‌باشد.

بر اساس نتایج می‌توان گفت بیشترین فراوانی جرم سرقت، مزاحمت، کیف‌قایی و نزاع و درگیری در مهاجرین با علت مهاجرت کسب درآمد بیشتر رخ داده است. همچنین در رده دوم افراد با علت مهاجرت کسب شغل قرار دارند. بنابراین می‌توان گفت افرادی که با

هدف کسب درآمد بیشتر که به تهران مهاجرت می‌کنند بیشتر مستعد ارتکاب رفتارهای خشونت‌آمیز در شهر تهران و در فضاهای بی‌دفاع هستند و افراد با هدف ادامه تحصیل و هدف ازدواج کمتر مرتکب رفتارهای خشونت‌آمیز می‌شوند. همچنین بیشترین فراوانی جرم سرقت، مزاحمت، کیف‌قایی و نزاع و درگیری در مهاجرین با نوع مهاجرت فردی بیشتر رخ داده است و می‌توان عنوان کرد جرائم سرقت، کیف‌قایی، مزاحمت و نزاع و درگیری در افرادی که عنوان نموده‌اند از مهاجرت خود در حد زیادی رضایت دارند بیشتر از سایرین می‌باشد. این مسئله نشان می‌دهد که مهاجرین مرتکب رفتارهای خشونت‌آمیز از مهاجرت خود به شهر تهران رضایت زیادی دارند. بر این اساس می‌توان گفت که این افراد بعد از آزادی از زندان و بازداشت نیز تمایلی به برگشت به شهر خود (خاستگاه اولیه / مبدأ مهاجرت) را نداشته و ممکن است دوباره مرتکب رفتارهای خشونت‌آمیز گردند. چرا که به دلایلی مانند کسب درآمد و ناامیدی از کسب شغل در مبدأ مهاجرت در تهران می‌مانند. در نهایت می‌توان گفت که افرادی که با تحصیلات پایین (بی‌سواد و سیکل) و با مبدأ مهاجرت شهرستان و علت مهاجرت کسب درآمد بیشتر و نوع مهاجرت فردی که به شهر تهران مهاجرت می‌کنند بیشتر مستعد ارتکاب رفتارهای خشونت‌آمیز (سرقت، کیف‌قایی، مزاحمت و نزاع و درگیری) بوده و با افزایش طول دوره مهاجرشان (بالا تر از ۵ سال) میزان ارتکاب جرم در آن‌ها کاهش پیدا می‌کند و در مجموع جرم سرقت بیشتر از سایر جرائم در مهاجرین رخ می‌دهد.

فهرست منابع

- افتخاری، علی (۱۳۷۹). فضاهاى بی‌دفاع شهری و امنیت اجتماعى، نظر زعیم، تهران.
- بحرینی، حسین (۱۳۸۶). معنی و سازگاری در طراحی شهری. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- پودراتچی، مصطفی (۱۳۹۱). فضاهاى بدون دفاع. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده هنرهای زیبا، دانشگاه تهران.
- جیکوبز، جین (۱۳۹۰). مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی، ترجمه حمیدرضا پارسی و آرزو افلاطونی، تهران.
- قلیچ، مرتضی؛ عمارى، حسن (۱۳۹۲). درآمدی بر فضاهاى بی‌دفاع شهری. چاپ اول، تهران، نشر تیسرا.
- کرلینجر، فرد (۱۳۸۳). روش‌های تحقیق در علوم رفتاری. تهران: انتشارات زعمی‌های تحقیق در علوم رفتاری.
- لنگ، جان (۱۳۸۳). آفرینش نظریه معماری، ترجمه علیرضا عینی‌فر، تهران: نشر دانشگاه تهران، چاپ سوم.
- محسنی تبریزی، علیرضا؛ قهرمانی، سهراب (۱۳۹۰). فضاهاى بی‌دفاع شهری و خشونت (مطالعه موردی فضاهاى بی‌دفاع شهر تهران). فصلنامه جامعه‌شناسی کاربردی، دوره ۲۲، شماره ۴.
- میرحسینی، زهرا (۱۳۸۷). بررسی جامعه‌شناختی علل و عوامل مؤثر بر ترس از جرم در میان زنان شهر تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، دانشکده علوم اجتماعى.

- مرتضوی، شهرناز (۱۳۸۰). روان‌شناسی محیط. تهران: انتشارات بهشتی، چاپ دوم.
- فلیک، یو (۱۳۸۲). درآمدی بر پژوهش‌های کیفی در علوم انسانی. ترجمه عبدالرسول جمشیدیان، سیدعلی سیادت و رضا علی نوروزی، نشر سماه قلم.
- نجیبی ربیعی، مریم (۱۳۸۵). زنان و ترس از جرم در فضاهای شهری در شهر تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دفتر امور زنان وزارت کشور.
- نایبی، هوشنگ؛ سروستانی، صدیق (۱۳۹۰). نقش فضاهای بی‌دفاع شهری در رفتارهای خشونت‌آمیز. فصلنامه دانش انتظامی، دوره ۱۳، شماره ۱.

References

- Adrian, A. (2008), "No One Knows You Are a Dog: Identity and Reputation in Virtual Words," Computer Law and Security Report ,Vol. 24: 366- 374.
- Abela, Angela and Janet Walker. edited (2014), Contemporary issues in family studies global perspectives on partnerships, parenting and support in a changing world. Published by John Wiley & Sons, Ltd.
- Pempek, T & ,et al. (2009), "College students' social networking experiences on Facebook," Journal of Applied Developmental Psychology 238:30
- Praprotnik, T. (2004) "How to Understand Identity in Anonymous, Communication ? Available in : www.hsd.hr/revija/pdf/1-2-2004/01-praprotnik.pdf.
- Katz, S.; Marshal, B. (2006), "New Sex for Old: Life Style, Consumerism and the Ethics of Aging Well," Journal of Agibg Studies ,Vol. 17: 3- 16.
- Young K. and De Abreu C., 2011, Internet Addiction: A Handbook and Guide to Evaluation and Treatment, New Jersey: Published by John Wiley & Sons
- Stefanescu C. Chele G. Chirta R., 2007, The relationship between identity development and Internet Addiction. European Psychiatry, Vol. 22(10), pp 200-215.
- Yen J. Ko c. Yen C. wuH Yang M, 2007, The comorbid psychiatric symptoms of Internet addiction: attention deficit and hyperactivity disorder (ADHD), depression, social phobia, and hostility. J Adolesc Health, Vol 41(1), pp 93-98.